

УНИВ БИБЛИОТЕКА

к. бр. 29540

68 ИЗДАЊЕ ЧУПИЋЕВЕ ЗАДУЖБИНЕ 68

ГОДИШЊИЦА
НИКОЛЕ ЧУПИЋА

ИЗДАЈЕ ЊЕГОВА ЗАДУЖБИНА

КЊИГА XXXVI

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
У БЕОГРАДУ — 1927.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ У „КРАЊ- СКОЈ ПЧЕЛИЦИ“

Познато је како је преко превода „Хасанаги-нице“, преко приказа Вукових збирака народних песама и превода из њих, створено интересовање за српску народну поезију у Европи. После тога, и напоре с тим, долазило је интересовање и за творца те поезије — за српски народ, његову прошлост, његов живот и његову књижевност уопште. Народна поезија, ванредно лепа, пуна садржаја и специфичних народних особина, могла је дати и најбољу и најлепшу слику духовних способности српског народа и створити симпатије за тај народ. Добро је било што су и Словенци у XIX веку преко те поезије упознали Србе, заинтересовали се за њих и њихову књижевност и почели са симпатијама пратити књижевно-културни развој код „јужне браће“, како се тада говорило и писало.

Словенци су се упознали са српском народном поезијом поглавито преко Вука, почели су преводити народне песме, писати о њима, угледати се делимично на њих, узимати по који предмет из њих, издавати их у посебним збиркама, у преводу или у оригиналу са коментарима, уносити их у листове и читанке. И то се није радило само са песама,

него — у мањој мери — и са другим српским народним умотворинама. Преведено је преко сто песама од десетак преводилаца, издато неколико посебних збирака, а скоро код двадесет словеначких писаца даје се запазити ближи или даљи утицај српске народне поезије.

Створено интересовање у почетку XIX века, попело се до врхунца средином века, па се одржало све до почетка XX. Та се поезија хвалила и препоручивала и од позваних и од непозваних, а читала се како поред књижевничких столова, тако и по ђачким собама и сеоским кућама. Али, нису били потребни увек листови и књиге да објаве те песме. Широки талас српске народне поезије, који је допирао до обала Јадранског, Белог и Црног Мора, ширио се и према северу и западу и допирао до словеначких планина. У ширим словеначким слојевима, где је постојала народна поезија на матерњем језику, која је никла на самоме тлу, јављале су се песме са јунацима, предметима и сличностима из песама са југа и мешале се са словеначком народном поезијом. На тај начин наша народна поезија била је најпознатија грана српске књижевности међу Словенцима.

*

Првих година XIX века осећа се међу Словенцима јачи књижевни живот. Национални покрет међу Словенима нашао је одјека и међу њима. Чешки национални покрет, као и хрватско Илирство, нису остали без извесних последица, али је словеначка књижевност наша свој пут. Неколико младих писаца оснивају у Љубљани свој алманах. Они не прихватају Копитареве савете, не губи се у Илирству, већ по-

лазе својим путем. Учени Матија Чоп постаје теоретичар, а даровити Прешерн даје обрасце нове поезије. Жеља је да се створи орган за образовану публику и књижевност на народном језику. Копитар се јавио као противник, који је сматрао да је идеал поезије српска народна песма, и мислио је да тим путем ваља стварати и словеначку, уметничку поезију. Када је устао отворено противу покренутог алманаха „Крањске Пчелице“ и Прешернове поезије, Чоп, који је познавао српску поезију и имао високо мишљење о њој, признаје да Прешернова песма „Slovo od mladosti“ није исто што и српске народне песме, да песма „Povodni mož“ нема облик песама о Краљевићу Марку, али тврди да је песма ипак добра. Он је бранио субјективну, романтичарску, уметничку поезију.¹⁾

„Kranjska Zhbeliza“²⁾ појавила се 1830 и почела објављивати само песме. Изишло је укупно пет свезака, прво издање: I—IV свеске 1830—1833, V свеска 1848; друго издање: I свеска 1834, II свеска 1847, III свеска 1849; треће издање: свеска I—V (Narodna Biblioteka) 1883. По формату и спољашњој опреми „Крањска Пчелица“ била је слична Давидовићевом „Забавнику“ (1815—1816, 1819—1821, 1833—1836), Вуковој „Даници“ (1827—1829, 1834), Тироловом „Банатском Алманahu“ (1827—1829), Стаматовићевој „Сербској Пчели“ (1830—1841) и другим српским алманасима тога доба (Голубици,

¹⁾ Чопова писма Копитару (16/V 1830) и Шафарику (24/VI 1831).

²⁾ Наслов првог издања, старијим правописом. Доцнији

наводи су исто тако из првог издања, према томе биће и они исписивани старијим словеначким правописом.

Бачкој Вили). Имала је укупно тринаест сарадника, који су названи „пчеличарима“. Писало је на насловном листу да је М. Кастелиц уредник, али је он био само издавач¹⁾, а стварни уредник Матија Чоп, књижничар љубљанске Лицеалне Библиотеке.²⁾

И ако мала, и ако једнострана, јер је објављавала само песме, и ако није излазила дуго времена, „Крањска Пчелица“ је била од великог значаја. У њој су створени основи за словеначку, уметничку поезију на народном језику. Да би се сузбили страни утицаји објављиване су, поред оригиналних уметничких стихова, словенске народне песме у преводу. Важно је тврђење Рајка Перушека, издавача трећег издања „Пчелице“, о покретању самог алманаха: „Nikakor se ne sme prezreti, da je *misel*, tako zbirko izdajati [Пчелицу], *poticalo izdanje srbskih narodnih pesnij po Vuku Karadžiću* (1823, 1824, 1833) in objavljenje nekterih slovenskih narodnih pesnij v zbirki Fr. Čelakovskega.“³⁾ Да је тог утицаја било, као и од општег словенског, књижевног покрета тога времена, сведоче и стихови из прве, уводне песме уредникове у „Пчелици“. Наравно, не сме се заборавити и сама потреба за једним оваквим алманахом и предузимљивост самих покретача.

1) Levec, Zvon 1879.

2) В. Чопова писма Копитару и Прешерну из 1830—1832, Zvon 1879 str. 131. Gl. Oester. Morgenblatt, Jordan's Jahrbücher, 1843.

3) Предговор „Kranjskoj Čbelici“ 1883, у Narodnoj Bi-

blioteci, str. 6. Курсив је наш. Збирка Челаковског „Slovan-ske Narodnj Pjsné“ изишла је у Прагу 1832, па, према томе, она није могла утицати на „мисао“ о покретању „Пчелице“.

*

У „Крањској Пчелици“ почиње превођење српских народних песама. Први преводилац био је Др. Јакоб Зупан, први „пчеличар“, како се доцније назива. Један део школовања („латинске школе“) провео је у Хрватској и отуда његово знање хрватског језика и љубав према „илирским“ крајевима. Прошао је кроз католичке теолошке школе, али је био слободоуман човек и необично волео књиге, нарочито словенске. Поред Чопа био је најученији човек онога доба у Љубљани и знао десетак страних језика. Особито се истицало његово знање ћирилице за коју је био и учитељ једном свом пријатељу. Путовао је често, и тада је бележио народне изреке, речи, обичаје. С јесени 1817 био је први пут на острвима Цресу и Крку, да би се боље упознао са глагољцом. Доцније иде на Раб; у Загребу је био најмање шест пута, у Приморју, Хрватској и Славонији дванаест пута, а 1820 био је у Земуну и желео да пређе у Београд. С јесени исте године обилази Фрушку Гору, у манастиру Крушедолу упознаје се са српским архимандритом Димитријем Крестићем и доцније саопштава разговоре са њим.¹⁾ Приликом доласка у Карловац упознао се са Лукијаном Мушицким и касније су се дописивали. Радо је чинио посете српским православним свештеницима и о томе причао својим ученицима.²⁾ Када је 1835 био у Загребу, „Danica“ (1835 br. 15) је донела похвалан чланак о њему у коме се, између осталог, вели: „On negledeč na trude i troškove vse udilj nastoji razširavanjem horvatskih i srbskih

1) Illyr. Blatt 1831 № 10, чл. Vorzug des Krainsch...

2) J. Marn, Jezičnik XV str. 71.

knjig, ljubav k horvatskomu narečju i slovstvu povsuda razprostraniti“.

Као књижевник Зупан је писао на немачком и матерњем језику. Писао је историске, филолошке чланке и песме. У једној песми вели:

„Serbinstvo umelo
Nemškute užgat:
Aginico Gete
Hiti predstavljat!“¹⁾

Значи да је знао за Гетеов превод „Хасан-агинице“, а можда је баш тада и сам преводио. Своје родољубље Зупан је уносио у песме, које су показивале човека од мисли, али не и песника од талента. Тако су о њему мислили и савременици, као Прешерн, Челаковски и Чоп. Марн вели да је Чоп „праведно“ судио о његовој поезији, а да Трдина није био у праву, када је тврдио да су Зупанове песме „слабе“ и „везана проза“²⁾.

У погледу језика Зупан се одвајао од осталих „пчеличара“, који су заступали гледиште да треба неговати чисту „крањштину“. Он је постао један од првих Илира међу Словенцима, узимао речи из старословенског и хрватско-српског језика, одакле је уносио и аорист³⁾). Као претплатник друге Вукове збирке народних песама (1815), он чита српску народну поезију. Због језика му се пребацивало „хрватеење“, и он је због тога написао „Kranjec dolžen „hrovatenja“⁴⁾, где излаже како се богати језик у духу књижевне узајамности и позива Крањца да изиђе из своје „лупине“, као пуж из своје љуштуре. Његов је савет:

1) Illyr. Blatt, 1831 № 2.

3) Kr. Čbelica, I str. 71: posla.

2) Ljub. Časnik, 1850.

4) Kr. Čbelica, II str. 38.

„Bukve glagolic berimo!
 Dédov krémlja bister vir!
 Zraven kranjskih poiščimo
 Lép Cirilovi psaltir.
Vuka pesme pridenite,
 Naj Dobrovski 'z rok ne gré,
 Lindeta ne pozabite!
 Vse djat' svoje Krajna smé“.

Прешерн, непомирљиви представник чисте „крањштине“, одговорио је друге године у сонету „Ptujobesedarjem“. ¹⁾ Зупан је први подигао глас противу „метелчице“ и отпочео борбу за правопис. Његови историски и филолошки списи показују обилну начитаност, знање, али не и критичност. У једном чланку ²⁾ расправља о глагољском јеванђељу, које се налазило у Ремсу и тврди да је то јеванђеље послала српска краљица Јелена између 1250 и 1270 Св. Лују, француском краљу, пошто је она била Францускиња. Узгред чини и етимолошка објашњења по којима име српског краља Уроша долази од грчког имена Kosmas — ures — Schmik — urešiti — Урош. За име Драгослав нашао је објашњење: komig draga je slava, а за Немања — Ni ne — мајји од својих претходника.

Човек немирна духа, песник, полемичар, научник, Зупан је био један од оних одушевљених родољуба и панслависта каквих није било много међу Словенцима пре четрдесетих година XIX века. ✓ Као такав он је волео српску народну поезију и први је почео преводити на словеначки језик.

У три свеске „Крањске Пчелице“ (1831, 1832, 1833) Зупан је објавио 22 превода. Преводио је

1) Kr. Čbelica, III, 29

gelium zu Rheims, Illyr. Blatt,

2) Ueber des slawische Evan-

1832 str. 19.

махом лирске песме, и једина дужа песма била је „Хасанагиница“. При превођењу служио се првим Вуковим збиркама (Беч, 1814, 1815; Липиска 1824), које је имао у својој библиотеци.

*

Под општим насловом „Српске покрањчене“ Зупан је објавио у другој свесци „Пчелице“ 16 превода лирских песама, који су заузели доста простора у том малом алманаху¹⁾. Када се тим преводима дало 15 страна, значи да је и уредник сматрао да су важни. Прва песма „Serpska dekliza“ (Српска ђевојка²⁾) преведена је од речи до речи:

„У Милице дуге трепавице,
Покриле јој румен јагодице,

„Dolge imā trepavnize Milīza,
Prekrivale ji rudezhe lize,

Те све глeдаш у зелену траву,
А не глeдаш с нама у облаке.
Ђе се муње вију по облаку.
Ал' говори Милица ђевојка“...

Vedno gledash u selenu travo,
Nezhesh gledati v' oblake s nami
Kak vijo se strele po oblaku.
Govorila dekliza Miliza“...

Преводилац није могао успети да му цезура буде увек после друге стопе (Н. пр. у 6 стиху цезура је после 5 слога), а у првом стиху има 11 слогова место 10. Иначе, Зупан је схватио потпуно оригинал и једино реч „луда“ ублажио са „pre-prosta“. Када је II свеска „Пчелице“ прештампана 1847, онда су код овог Зупановог превода само обележени акценти и учињене две незнатне исправке (obrasik — obrazek — лице; plesik — plesek — игра — коло).

Гете, који је преводио наше песме и казао о њима велике похвале, у разговору са Екерманом,

¹⁾ Kr. Čbelica, II 63—78.

²⁾ Вук 1814 стр. 87; I (1824) 223, I (1891) 447.

18 јануара, 1825, онда када је тврдио да има неких песама, које би могле стати уз „Песму над песмама“, навео је као прву песму ону у којој се приказује: „Стидљивост српске девојке, која никад не диже своје лепе трепавице“.¹⁾ Несумњиво, мислио је на „Српску ђевојку“, коју је Зупан дао као свој први превод. Мало је вероватно да је могао знати за Гетеово мишљење и може му служити на част што је учинио добар избор и сложио се са великим песником.

Такви су, у главnome, и други Зупанови преводи, ма да ће се у по некоме наћи и слободније преведених места и мање глатких стихова. „Fant s dekletam“ (Момак и ђевојка²⁾) има слободнији наслов, а три епитета „питома“, „јарко“ и „поносита“ преведена су слабије са „vertniza“ „svitlo“ и „ravna“. Уз то „јуначе“ је преведено са „mladepesh“. — У песми „Mlad usel udovo“ (Младожења с удовицом³⁾), која је тачно преведена у целини, „јунак“ остаје „јупак“ а за поетичну реч „војно“ узета је прозаична „mosh“. Један стих је слободније преведен (Први војно, прво добро моје — Pervi mosh! ti srezha тоја!), а у једном измењено лице (Кад ме љубиш, у очи ме љубиш — Kader me bodil, v' oko me kushnil). — „Rada pela bi, ne morem sama“ (Пјевала би, ал' не могу сама⁴⁾) добила је, вероватно због стиха „dete svoje“ место „чедо премалено“, а слободније је преведен само трећи стих (Пак ће чути, те ће зажалити — Оп

¹⁾ С. К. Гласник 1904, XII 1167.

²⁾ Вук 1814 стр. 23; I (1824) 136; I (1891) 327.

³⁾ Вук 1814 стр. 28; I (1824) 82; I (1891) 245.

⁴⁾ Вук 1814 нема; I (1824) 181; I (1891) 394.

bi slisnal petima, rashaljen). У разговору са Екерменом Гете је рекао да му се допада песма са садржином: „Због драгога за кога се брине, девојка неће да пева да не би изгледала весела“.¹⁾ Сигурно је мислио на ову песму, а Зупан је превео. — Хвалила се као један од најбољих Зупанових превода²⁾ песмица „Ne gledaj me, bom najmajhina“ (Не гледај ме што сам малена³⁾). Одиста је превод успео и два три слободнија места не кваре ни смисао ни лепоту оригинала (ситна љубичица — mala ljubesniva, голема — zhversta, зрно бисерово — kamenizhi dragi). — Код песме „Fant kolne dekletovo mater“ (Момак куне мајку ђевојачку⁴⁾) погрешно је преведен само први стих, јер је особно име Цвета замењено безлично са „zvétje“, те је од стиха „Ој ти Цвето, лепо цвеће“ створен „Ој ти zvétje lépa rosha!“ Иначе неколико стихова врло мало се разликују од оригинала:

„Бог убио мајку твоју!	„Bog ubi ti mater tvojo!
Која тебе таку роди,	De rodila tebe tako,
И посла те напред села,	De poslala nasred sela,
Где јунаци вино пију...“	Kjer junaki vino pili...“

Превод „Mosh pijaniz“ (Муж пијаница⁵⁾) има нарочито течан, веран и успео почетак. — У подужој песми „Dekle fanta sbira“ (Ђевојка избира момка⁶⁾) одржан је метар боље него у другим преводима. Вероватно због тога Ј. Марн у чланку о

1) С. К. Гласник 1904, XII 1167.

2) Glaser, Zgodovina, II 138.

3) Вук 1814 стр. 23; I (1824) 182, I (1891) 392.

4) Вук 1814 стр. 36; I (1824) 152; I (1891) 354,

5) Вук 1814 стр. 39; I (1824) 261; I (1891) 506.

6) Вук 1814 стр. 40; I (1824) 182; I (1891) 394.

Зупану¹⁾ прештампава целу ту песму, док из других наводи само по који стих. Поред намерно задржаних српских речи, ту има и преписаних стихова, или бар врло сличних оригиналу:

„Мислећ' мене мати моја...	Mislezh' mène mati mōja...
У ратара црне руке	Pri ratárju zherna roka
А б'јела погача.“	Pa pogazha bela.“

Само је овде чешћи случај да се ради стиха преводи једнина множином и обратно (сан — санје, вуци — volk). Изгледа да је Гете мислио на ову песму, када је у разговору са Екерманом, истицао песму са садржином „За кога ћеш се удати“.²⁾ — Код краће песме „Mladenizh prosi mater“ (Момак моли мајку³⁾) слободније је преведен само један стих (Нуто из купуса зеца — Ali sajza 's dételje seléne). — Лака и пријатна пѣсмица „Zhasa ne sgubljati“ (Не ваља губити вријеме⁴⁾) има у преводу погођен тон и очуван ритам:

„Зима прође	Sima prejde
Душице моја!	Dushiza moja!
А пролеће дође,	Proletje pride,
Птице поју	Tiza poje
Душице моја!“	Dushiza moja!“

Само је једно место преведено слободније (нељубљено драго — bres ljubezni ljubа). — Кратка песма „Uteha v' spomini“ (Радост у опомињању⁵⁾) преведена је и тачно и лепо. — При преводу

¹⁾ Jezičnik, XV 32—33.

⁴⁾ Вук 1814 стр. 53; I (1824)

²⁾ С. К. Гласник, 1904 XII 1167.

194; I (1891) 411.

³⁾ Вук 1814 стр. 45; I (1824) 184; I (1891) 396.

⁵⁾ Вук 1814 стр. 66; I (1824)

204; I (1891) 423.

„Slaviz kregan“ (Славују да не пјева рано¹) Зупан је дозволио себи веће слободе. Наслов је скраћен и слободан, а припев: „Еј Недељо, мори, дилберо!“ изостављен. Два последња стиха (Устај, аго, устај драго! — И он ће се пробудити) упрошћени су и претворени у један стих (Gospodarja prebuditi). У оригиналу први је стих десетерац, а остали су осмерци. Зупан је дао цео превод у осмерцу. — „Prirojena svoboda“ (Природна слобода²) има у почетку исти ритам као у оригиналу, али у познијим стиховима није срећно одржан. Последњи стихови су преведени слободно, али је мисао остала:

„Тешко другу без друга!

Тешко другу без друга

И славују без луга!“

„Téško ribi bres vodé!

Téško ribi bres vodé!

Slavzhiku bres gèrmizha!“

Позната босанска севдалинка „Nar strashneji slo“ (Најстрашније зло³) добила је један стих више (Sarajevo tiho pregovarja), јер се преводиоцу учинило да се песма неће разумети ако после питања одмах дође одговор, као што је у оригиналу. Сем тога, песма је изгубила нешто од своје локалне боје, јер је стих: „Ил' Миљацка вода поплавила“ преведен безлично са: „Ali te povodenj potopila.“ Најзад, на једном месту извршена је инверсија стихова. — Две последње песме „Molitev uslishana“ (Не отимљи, већ ме мами⁴) и „Dékliza si umiva lize“ (Опет ђевојка и лице⁵) преведене су

¹) Вук 1814 стр. 67; I (1824) 205; I (1891) 424.

²) Вук 1814 стр. 67; I (1824) 253; I (1891) 498.

³) Вук 1814 стр. 59; I (1824) 264; I (1891) 509.

⁴) Вук 1815 стр. 30; I (1824) 202.

⁵) Вук 1814 стр. 74; I (1824) 123; I (1891) 306.

на исти начин. Код прве узет је слободан наслов, управо последњи стих, изостављен један стих (Ој Бога ми, млад јуначе!) и измењено неколико речи (млада мома — *lera mlada*, вучи — *капе* — *medvedje kape*). Други је превод успелији и Марн га прештампао у чланку о Зупану,¹⁾ где је за све поменуте преводе рекао да их је „*dokaj dobro poslovenil ali pokranjčil*“²⁾.

*

У трећој свесци „Крањске Пчелице“, за 1832 годину, објављен је само превод „Хасанагинице“, која је прва од наших дужих песама на словеначком. Зупан је превео из Вукове „Мале Песнарице“ (1814), скратио је само наслов и изоставио објашњење: „Такодьер Сербалџа Мухамеданскога закона“. Било му је познато да су песму пре њега превели Фортис и Гете, те у епиграму, који је штампао испред свог превода, вели:

„Naj slishi me Géte!
Naj Fortis opàt!
Na Aginke péte
Mi more zeptàt!“³⁾

Био је, дакле, уверен да ће дати добар превод, позивајући Гетеа и Фортиса да га чују, и у томе се није преварио. Почетак, на пример, преведен је скоро од речи до речи:

„Шта се бели у гори зеленој? Ил' е снег, ил' су лабудови? Да е снег већ би окопнио;	Kaj se beli v gori tam seleni? Ali snég je? ali so labudje? Ako bil bi snég, bi bil shé skopné!
Лабудови већ би одлетели. Нит' е снег, нит' су лабудови Него шатор аге Асан-аге“.	Odleteli bili bi labudje, Ni ne snég to, niso ni labudje, Ampak shotor Aga Asan Aga“.

1) Jezičnik, XV str. 33.

2) Jezičnik, XV str. 32.

3) Kr. Čbelica 1832 III.

Поред овако лако и тачно преведених стихова, има само неколико слободније преведених. На пример :

„Још стајаше у туги великој „She u grosno shalost sakopana
Ой тако те жалила, брацо О, moj bratec! tega le nikari!
Од жалости гледајућ' сироте.“ Vidit shalostna sirote svoje.“

Ипак, мисао је увек тачно схваћена и у главном добро пренесена. Стихови нису нигде испуштени или развијени. У целини превод је тачан и несумњиво један од најбољих словеначких превода српских народних песама. Преводилац је сачувао свуда десетерац и стихови се, поред местимичних неравнина, читају лако и дају исти утисак као у оригиналу. Гласер је рекао да је Зупан песму „prevel prav spretno“¹⁾, а Марн је цео превод прештампао²⁾. Зупанов превод „Хасанагинице“ објављен је четири пута, не рачунајући прештампавање по читанкама.

Четврта свеска „Крањске Пчелице“ изишла је 1833 и у њој је, под општим насловом „Српске пословењене“ штампано пет превода. И ако су без потписа несумњиво су Зупанови.³⁾ Први је „Po serzi sima“ (По срцу зима⁴⁾) испод кога стоји „sarajevska“ као у оригиналу. Ради стиха овде је убачена по која реч, која не квари смисао, али допуњује десетерце (svezher—o bratez). — Други је „Skerb“ (Срдачна брига⁵⁾), који, сем скраћеног наслова и слободно преведене речи „другу“ са „drago“ (шtam-

1) Glaser, Zgodovina II, 138.

2) Jezičnik, XV, 45—47.

3) Jezičnik, XV 47 „merda še iz peresa Zupanovega“.

4) Вук 1815 стр. 34; I (1824)

75; I (1891) 236.

5) Вук 1814 стр. 57; I (1824)

96; I (1891) 283.

парска погрешка није, јер је тако у свима издањима), која је значајна и због које је добила песма свој крај, много је успелији, вероватно због тога што није у десетерцу. Превод је тачан, ритмичан, успео од почетка до краја :

„Ах мој Боже благи!	„О, ти мој Бог благи!
Гди л' је сад мој драги?	Кје је sdej мој драги?
Или пут путује,	Али је на poti?
Или винце пије?“	Али vinze пије?“

„Deklishka kletev“ (Клетве ђевојачке¹) преведена је још пажљивије. Познати стихови девојачке клетве преведени су и тачно и лепо :

„Нит' су тешке даске	„Niso teshke javorjove deske;
јаворове;	
Већ су тешке клетве	Ampak kletve deklize so
девојачке:	teshke :
Кад уздишу до Бога се чује;	Kadar sdihne, do Boga se
	slishi;
Кад закуну, сва се земља	Ko sakolne, vsa se semlja
тресе;	trese;
Кад заплачу, и Богу је жао“.	Ko sajoka, se Bogú usmili“.

„Dekliza roshizi“ (Ђевојка ружици²) и „Roshia sim dokler nimam mosha“ (Ружа сам док немам мужа³) иду у ред најуспелијих превода и имају готово исте стихове :

„Ах, моја вода студена!	„Oh, moja voda stúdena!
И моја ружо румена!	In moja rosha rumena!
Ружа сам ружа	Roshia sim rosha,
Док ја немам мужа“.	Dokler nimam mósha“.

Преводилац је запазио да у овим песмама има сликова и сачувао их је на истим местима. Са њима је, уопште, дао бољи избор и добре преводе.

¹) Вук I (1824) 101; I (1891) 287.

²) Вук I (1824) 79; I (1891) 241.

³) Вук I (1824) 132; I (1891) 317.

*

Толико је превода објављено у другој, трећој и четвртој свесци „Пчелице“, али је било спремно више. Неки рукописи за „Крањске Пчелице“ сачувани су¹⁾ и из њих се види да су преводиоци биле познате варијанте појединих песама, а исправке сведоче како је пажљиво радио. Сачуван је цео рукопис четврте свеске и у њему се налази шест преведених лирских песама, које нису објављене. На страни 57 тога рукописа, а под насловом „Серпске покрањчане“ налази се на првом месту „Nar veseleji odgovor“ (Найрадосније видњење²⁾) која је у почетку и тачно и лепо преведена :

„Сеја брата на сунашце звала: „Sestra brata klizala na sonce:
 Ајде, брате, на сунашце јарко Pridi, brate, sem na sonze
gorko!
 Да се јарка сунца нагрејемо“. Gorkiga se sonzhika nagrevat“.

Епитет „јарко“ замењен је са „gorko“, а у четвртог стиху место множине из оригинала (И лепоте красне нагледамо), долази једнина (Lere se pagledal bosh lepote!). У стиху: „Братац сеји тијо одговара“, реч „тијо“ није преведена, а одмах у следећем (Сејо моја...), преводилац узима нежнију реч (Ljuba sestra...). Песма је у целини добро преведена, али је у рукопису прецртана оловком и није објављена.

На страни 57—58 рукописа налази се, као друга по реду, песма „Sum dekletov“ (Сумња де-

¹⁾ Лицеална Библиотека у ске Čbelice“. Čas 1910 str. 120, Љубљани. Чланак о њима: 212, 270, 364, 421, 469.

²⁾ Вук I (1824) 79; I (1891) 241.

войке¹), где се очевидно још из самог наслова види да је преводилац имао прву Караџићеву збирку (1814), када је радио, јер је доцније Вук истој песми дао други наслов (Жеља обога). По том издању, трећи стих: „За њом иде младо момче“, преведен је: „Sa njo grede koj mladenezh“. Уредник је тај стих прецртао и са стране дао исправку: „Sa njo fantizh konja jezdi“, која одговара стиху из другог издања (1824): „За њом момче коња јаше“. Према томе, уредник је сравњивао превод са оригиналом, али је пред собом имао новије издање и у том смислу исправљао. Ритам је очуван, а оловком је учињено још неколико мањих исправака. Са тим исправкама превод је савршенији и није прецртан, али опет није објављен.

Исти је случај и са преводом „Slatá jabelka“ (Од злата јабука.²) Предмет, ради кога је постала песма, јесте „златна јабука“, али је главније да се покаже „ко најправије дели“ и Караџић је у другом издању дао бољи наслов (Ко најправије дели). Преводилац је узео први наслов и уредник га није поправљао. Ту је, у последњој строфи, „право“ преведено са „леро“ што је слабије према оригиналу, и ако у суштини не мења мисао. Иначе, превод је успео:

„Порани рано на воду,
Од злата нађо јабуку,
Дадо је мајци да дели,
Мајка је криво подели“.

„U jutro gredem po vodé,
Pa najdem slato jabelko,
Dadem ga materi delit',
Krivo ga mati razdeli“.

Песма је прецртана и није објављена. Како је рукопис био у Копитаревим рукама ради цензуре,

¹) Вук 1814 стр. 83 песма 95; I (1824) стр. 218—219, песма 317: Жеља обога.

²) Вук 1814 стр. 83 песма 96; I (1824) стр. 64 песма 104: Ко најправије дели.

он је ставио ову напомену: „ergo tu pigrior eris ad scribendum, quam ille ad faciendum?“

Превод „Nesrézhna nevésta“ (Несрећна дѣвојка¹) на 59 страни рукописа има слободнији наслов и изгледа прозаичан. Великим делом то долази од самог оригинала. Песма је на српском у дванаестерцу, а преводилац је хтео да је преведе у десетерцу. Међајући метар, није успео. Давао је стихове и од девет и од једанаест слогова. Поред свију исправака није се успело, превод је прецртан и није објављен.

Превод „Matere so krive“ (Мајке су криве²) на 59—60 страни рукописа има малих одступања од оригинала, али је у целини добар. Међутим, прецртан је црвеним мастилом и није објављен. Вероватно да је то учињено, јер са њом није био срећан избор.

Последња, шеста песма „Serbinova stanovitost v' viri“ (Твдостъ Србина у вѣри³) састоји се из простог дијалога девојке Туркиње и Рада Немаара, који неће да се потурчи за цело Сарајево и целокупно благо њенога брата. И она је прецртана и није објављена, свакако из истог разлога као и претходна.

Тај рукопис је остао, а уредник је спремио други, који је потпунији и по коме је објављена четврта свеска „Пчелице“. У овом другом рукопису налазе се сви преводи који су објављени, и којих није било у првом рукопису. Објављено је

¹) Вук 1815 стр. 10 песма 13; I (1824) стр. 232 песма 232.   ³) Вук 1815 стр. 14 песма 14; I (1824) стр. 250 песма

²) Вук 1815 стр. 11 песма 15; 357.
I (1824) стр. 231 песма 231.

одатле пет песама, а биле су још четири, које су изостављене. Као прва песма налази се објављени превод „Po serci sima“, а други, са 19—20 стране рукописа, „Ne rij vode vdovice ne ljubi“ (Не пиј воде, не љуб’ удовице¹⁾) прецртан је и није објављен. У оригиналу драган има посебно име (Мијо), а преводилац уопштава са „ljubi“. Десетерци из оригинала нису срећно преведени, а при крају има и прозаичних стихова. Песма је кратка, избор је био слаб и уредник је добро учинио што га није објавио.

Трећи превод „Smert drage in dragiga“ (Смрт драге и драгога²⁾) на 20—21 страни рукописа доста је тачан, али је песма прецртана и није објављена. Мале исправке несумњиво је чинио Чоп, рукопис је његов и свакако је он био тај који је при штампању изоставио и ову песму поред других. Његова рука је поправљала и следећи превод на 21 страни рукописа. Преводилац је тој песми дао наслов „Sumljiva“, а Чоп га пребрисао и дао наслов „Ljubotorna“, па је опет прецртао и дао свој други наслов. Тако је превод објављен под његовим другим насловом „Skerb“.³⁾ Преводи са 22—23 стране рукописа: „Deklishka kletev“, „Dekliza roshizi“ и „Roshia sim, dokler nimam moshia“ исправљани су са стране и тако објављени под истим насловом⁴⁾.

Осми превод „Radost, skerb in pomishlik“ (Радостъ, брига и домышлѣнїе⁵⁾) у почетку је врло тачан, али доцније има по које и слободније место

¹⁾ Вук I (1824) стр. 81 песма 129.

²⁾ Вук I (1824) стр. 86 песма 136.

³⁾ К. Čbelica IV, 71—72.

⁴⁾ К. Čbelica IV, 72—74.

⁵⁾ Вук, 1815 стр. 34 песма 44; I (1824) стр. 167 песма 251.

(На пример: Превијаћу као ластавица — *Vom se glasil...*) Песма је прецртана и није објављена.

Последњи превод „*Radost v upi*“ (Радостъ о надежди¹) са 24—25 стране рукописа има сасвим добар почетак:

„Шетале су три девојке
Тамо доле у Бугаре,
Једна преде, друга везе
Трећу мила мајка кара“

„*Shetale so tri devize
Tamo doli na Bolgarskim;
Epa prede, druga veshe,
Tretjo ljuba mati krega.*“

Стих: „Где си била? Не одила!“ преведен је: „*Kje si bila? kod hodila?*“ Као што се види, други део стиха у преводу је просто питање, док је у оригиналу клетва. Отуда је следећи стих, који долази као одговор (Не карај ме, мила мајко!) испуштен, јер не би имао смисла без клетве. И та је песма прецртана и није објављена.

Зашто нису сви ови преводи објављени? Нарочитих објашњења нема. Једно је несумњиво: било их је много за једну свеску „Пчелице“. У првом и другом рукопису било је укупно 16 превода и Чоп је, замењујући потписаног уредника, имао да изабере и боље песме по садржају и боље по преводу. У том послу је успео, јер су само слабије ствари изостављене из другог рукописа. Међутим, мало је необјашњиво што није објављена једна непрецртана песма из првог рукописа. Свакако из разлога што се тим рукописом није служило при штампању. Сви пак преводи доказују да се преводилац служио првим Караџићевим збиркама (1814, 1815), а исправке показују да је уредник савесно читао преводе. Само, он се служио поз-

¹) Вук, 1815 стр. 19 песма. 25; I (1824) стр. 235 песма 336.

нијим издањем (1824), те је само због тога било више исправака.

Последња, пета свеска „Крањске Пчелице“ изашла је тек 1848, када су се књижевне прилике измениле, када је Чоп био већ давно покојник, а Зупан готово интерниран у Целовцу и напустио поезију. Остали „пчеличари“ су били исти са још два нова сарадника. Кастелиц, као уредник, желео је да очува традиције свога алманаха и у томе је донекле успео. Само, у тој свесци нема ни једног превода са српског.

Ипак, ово не значи да четрдесетих година XIX века није било интересовања за српску народну поезију и да није било превода на другим местима. Поред нових превода у другим листовима, Зупанови преводи су се могли читати из другог издања „Пчелице.“ (II свеска, друго издање, 1847; III свеска, друго издање, 1849), где нису чињене никакве друге измене сем правописа. Најзад, када је 1883 покренута „Narodna Biblioteka“, која је у свескама објављивала и старије ствари, онда су, у редакцији Рајка Перушека, изишле као прве, три свеске „Крањске Пчелице“ (I—III), а, као пета и шеста, четврта и пета. Издања те библиотеке била су у свему слична издањима „Народне Библиотеке“ Браће Јовановића, која су се појавила нешто раније, одлазила до Словеначке и донела једну већу словеначку приповетку.¹⁾ По себи се разуме да су у овом трећем издању „Пчелице“ били и Зупанови преводи, који су, на тај начин, изишли по трећи пут у целини.

¹⁾ Хусари на Полици, тачније Хусари у Пољицама.

У првој збирци Вукових народних песама налази се укупно 100 лирских песама. Зупан је превео 32, од којих су 22 објављене, а 10 остале у рукопису. Према томе, он је превео скоро трећину од онога што је Вук у почетку дао, бирајући одишта добре песме и неке од оних које је и Гете хвалио. Он је, као што је већ поменуто, са жељом да упозна своје читаоце са српском народном поезијом приступио са љубављу и пажњом превођењу, али и са тежњом да учини нешто за зближавање двеју грана југословенске књижевности. Као Илир он се није устручавао да оставља речи и облике из оригинала.

Преводима у „Крањској Пчелици“ задовољена је прва потреба за српском народном поезијом код словеначке читалачке публике, која је слушала о нашој народној поезији, а није увек могла да се у оригиналу упозна са њом. Уз то, тим преводима проширено је и интересовање за словеначке народне песме, које се у то доба и нешто доцније све више прикупљају, бележе и објављују. Најзад, оно неколико песника другог реда, који су певали у духу народне поезије, били су не само под утицајем словеначке, него једним делом и српске народне поезије.

Зупановим преводима био је отворен пут српској народној поезији у словеначкој књижевности и пажња према њој неће бити жива само у почетку и средином XIX века, него и много доцније, када ће се и преводити и издавати српске песме латиницом и уводити као штиво у читанке за гимназије и друге школе.

Урош Џонић.